

Sygn. akt I USK 250/21

POSTANOWIENIE

Dnia 16 listopada 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Zbigniew Korzeniowski

w sprawie z odwołania Z. B.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w Z.
o prawo do emerytury,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 16 listopada 2021 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 16 lipca 2020 r., sygn. akt III AUa (...),

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania,**
- 2. zasądza od Z.B. na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych
Oddział w Z. 240 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa
procesowego w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w (...) wyrokiem z 16 lipca 2020 r. oddalił apelację ubezpieczonego Z. B. od wyroku Sądu Okręgowego w K. z 4 marca 2020 r., oddalającego jego odwołanie od decyzji pozwanego Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Z. z 27 listopada 2019 r., odmawiającej mu prawa do wcześniejszej emerytury wobec braku wymaganej pracy w szczególnych warunkach. W uzasadnieniu oddalenia apelacji Sąd wskazał, iż ubezpieczony (skarżący), występując z wnioskiem emerytalnym, przedstawił organowi rentowemu zaświadczenie pracodawcy, że wykonywał pracę na stanowisku „mechanika chłodnika - bieżąca naprawa, remont i konserwacja agregatów chłodniczych” od 1

grudnia 1980 r. do 31 grudnia 1998 r. w warunkach określonych pod poz. 25 działu XIV wykazu B, załącznika do rozporządzenia. Sąd zauważył, iż pracodawca zapewne zamierzał przywołać wykaz A rozporządzenia. Zatem wnioskodawca, musiał wykazać, że stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wykonywał bieżącą konserwację agregatów i urządzeń na oddziałach będących w ruchu, w których jako podstawowe wykonywane są prace wymienione w wykazie, czyli czynności określone w dziale XIV wykazu A pod poz. 25 załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. Praca skarżącego nie odpowiadała tej pozycji wykazu, bowiem nie wykonywał swej pracy na oddziałach będących w ruchu, w których jako podstawowe wykonywane są prace wymienione w wykazie, lecz w warsztacie naprawczym, składającym się z kilku pomieszczeń. Z zeznań świadków oraz wyjaśnień ubezpieczonego wynika, że ubezpieczony w spornym okresie zatrudnienia w Przedsiębiorstwie „T.” wykonywał pracę mechanika chłodnictwa, zajmując się bieżącymi naprawami i kapitalnymi remontami agregatów chłodniczych i sprężarek. Bieżące naprawy dokonywane były bezpośrednio na samochodach, zaś kapitalny remont agregatów odbywał się po ich wymontowaniu. Remont agregatów chłodniczych polegał na ich rozebraniu i wymianie części, naprawie sprężarki, wymianie starych części sprężarki na nowe, napełnieniu agregatu gazem freon R12. W ciągu miesiąca każdy z mechaników wykonywał 2 remonty kapitalne agregatów chłodniczych. Przy remontach wykonywano również lutowanie i spawanie. Spawanie i lutowanie przy jednym agregacie chłodniczym zajmowało 6-7 godzin. Wymiana freonu, łącznie ze sprawdzeniem szczelności, trwała ok. 3 dniówki robocze. W agregatach chłodniczych była jedna sprężarka. W firmie byli pracownicy, którzy specjalizowali się w wykonywaniu poszczególnych napraw. Jeden z pracowników zajmował się tylko remontem silników spalinowych. Odwołujący był specjalistą ds. sprężarek i zajmował się bardziej skomplikowanymi naprawami sprężarek, wymianą dławic, czyli uszczelnianiem wału korbowego. Naprawiał on całe agregaty chłodnicze. Otrzymywał je w ilości dwóch w miesiącu oraz ok. 30 sprężarek. Skarżący w apelacji stwierdził, że na stanowisku mechanika chłodnictwa (chłodnika) wykonywał czynności przynależne różnym pracom w szczególnych warunkach wymienionym w dziale IV pod poz. 39 i w dziale XIV pod poz. 25 i poz. 9 wykazu A załącznika do rozporządzenia. Określając w ten sposób

rodzaj wykonywanej przez siebie pracy domagał się w istocie utworzenia w drodze wykładni prawa norm ustalających stanowiska pracy w szczególnych warunkach - poza wykazem ustalonym przez prawo - tylko ze względu na podobieństwo czynności wykonywanych na stanowiskach pracy niewymienionych w wykazach, tymczasem Sąd Najwyższy trafnie zauważył, że za niedopuszczalną należy uznać wykładnię § 1 ust. 1 w związku z § 4-15 oraz poszczególnych pozycji wykazów stanowiących załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z 7 lutego 1983 r. prowadzącą do podmiotowego rozszerzenia uprawnień do emerytury w wieku obniżonym. Ze względu na prawotwórczy charakter tego wykazu, nie jest możliwe konstruowanie prac wykonywanych w warunkach szczególnych poza wykazem, załącznikiem do rozporządzenia. Każda praca określana jako praca w warunkach szczególnych musi odpowiadać jednemu konkretnemu punktowi działu wykazu stanowiącego załącznik do rozporządzenia. Nie określa rodzaju pracy świadczonej w szczególnych warunkach zestawienie różnych prac przewidzianych w różnych działach i pod różnymi pozycjami wykazu. Nie jest pracą w warunkach szczególnych praca na stanowisku, na którym każda z wykonywanych czynności przypisana jest innej pozycji wykazu-załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z 7 lutego 1983 r. Praca wykonywana w szczególnych warunkach nie może być zlepkiem, kompilacją czynności opisywanych w oddzielnych punktach wykazu. Ostatecznie praca na stanowisku niewymienionym w wykazie prac wykonywanych w szczególnych warunkach nie jest pracą wykonywaną w warunkach szczególnych, która uprawnia do wcześniejszej emerytury, choćby wykonywane były na tym stanowisku różne czynności przypisane pracom w takich warunkach, lecz dla innych stanowiskach. Odnosząc się zaś do twierdzenia, iż ubezpieczony wykonywał w spornym okresie pracę wymienioną w dziale IV pkt 39 wykazu A (czyli pracę przy naprawie aparatów po produktach toksycznych) Sąd zwrócił uwagę, że konieczny jest bezpośredni związek wykonywanej pracy z procesem technologicznym właściwym dla danej pracy w określonym dziale gospodarki (por. wyroki Sądu Najwyższego: z 16 czerwca 2009 r., I UK 20/09 i I UK 24/09; z 1 czerwca 2010 r., II UK 21/10; z 19 maja 2011 r., III UK 174/10; z 19 marca 2012 r., II UK 166/11 i z 14 marca 2013 r., I UK 547/12). Usystematyzowanie prac o znacznej szkodliwości i uciążliwości w oddzielnych działach zostało powiązane z

przypisaniem poszczególnych stanowisk pracy odpowiednim gałęziom gospodarki (np. dział IV - prace w chemii, dział VIII - prace w transporcie i łączności, Dział X - prace w rolnictwie i przemyśle rolno - spożywczych). Nie jest to przypadkowe, gdyż konkretne stanowisko narażone jest na ekspozycję na czynniki szkodliwe w stopniu mniejszym lub większym, w zależności od tego, w którym dziale przemysłu jest umiejscowione. W określeniu rodzaju pracy uzasadniającej prawo do świadczeń na zasadach rozporządzenia Rady Ministrów z 7 lutego 1983 r. chodzi więc wyłącznie o pracę określoną w jego § 4-15, a konkretnie pod odpowiednią pozycją wykazu-załącznika oraz o wykonywanie takiej pracy na stanowisku przypisanym do działu przemysłu umieszczonego w wykazie stanowiącym załącznik do rozporządzenia. Nie można uznać, że wykonywanie tylko poszczególnych czynności przypisanych pracom w różnych działach przemysłu powoduje takie samo narażenie na działanie szkodliwych czynników, jakiemu podlegają pracownicy danego działu. Ubezpieczony nie pracował w przedsiębiorstwie ulokowanym w branży chemicznej (dział IV), lecz w przedsiębiorstwie transportowym (dział VIII). W orzecznictwie sądowym dopuszcza się odstępstwa od przyporządkowania branżowego, o ile wykonujący byli narażeni na tożsame czynniki szkodliwe (por. orzeczenia Sądu Najwyższego w sprawach: II UK 368/13, I UK 45/16). W świetle przedstawionych zaś wyżej dowodów ubezpieczony w spornym okresie zajmował się naprawami i remontami agregatów chłodniczych i sprężarek. Podczas tych prac zapewne dochodziło do kontaktu z gazem freon, tym niemniej jednak wnioskodawca nie przedstawił przekonujących dowodów, że stale i w pełnym wymiarze czasu pracy był narażony na czynniki szkodliwe właściwe zatrudnieniu przy „oczyszczaniu albo naprawie aparatów lub pojemników (np. cystern, zbiorników itp.) po produktach toksycznych, żrących i parzących ...” (dział IV, poz. 39 wykazu A). Tylko na marginesie należy zwrócić uwagę, że agregaty chłodnicze (nawet jeżeli technologicznie wykorzystują freon), to jednak z przeznaczenia nie są aparatami lub pojemnikami po produktach toksycznych, żrących i parzących. Zatem pracy mechanika chłodnictwa nie można zrównywać z pracą mechanika zajmującego się oczyszczaniem albo naprawą aparatów lub pojemników (np. cystern, zbiorników itp.) po produktach toksycznych, żrących i parzących oraz pracami wewnątrz cystern, kotłów, zbiorników, aparatów i kanałów technologicznych. Trzeba zatem

powtórzyć za Sądem Najwyższym (analizującym charakter czynności wykonywanych na stanowisku mechanika chłodnictwa), że nie jest wobec tego trafne stwierdzenie, że ubezpieczony w ramach swoich obowiązków stale i w pełnym wymiarze czasu pracy był narażony na działanie tych samych czynników, na które narażeni byli pracownicy zatrudnieni przy pracach wymienionych w dziale IV pod poz. 11, jako produkcja gazów technicznych i napełnianie butli gazami technicznym, dziale IV, pod poz. 19, jako przetwórstwo, magazynowanie, przepompowywanie, przeładunek, transport oraz dystrybucja ropy naftowej i jej produktów, dziale IV pod poz. 38, jako prace antykorozyjne i termoizolacyjne urządzeń i instalacji technicznych, pod poz. 39, jako oczyszczanie albo naprawianie aparatów lub pojemników (np. cystern, zbiorników itp.) pop produktach toksycznych, żrących i parzących oraz prace wewnątrz cystern, kotłów, zbiorników, aparatów i kanałów technologicznych, dziale XIV pod poz. 12, jako prace przy spawaniu i wycinaniu elektrycznym, gazowym, atomowodorowym oraz działu XIV pod poz. 25, jako bieżąca konserwacja agregatów i urządzeń oraz prace budowlano-montażowe i budowlano- remontowe na oddziałach będących w ruchu, w których jako podstawowe wykonywane są prace wymienione w wykazie A, załączniku do rozporządzenia (por. wyrok Sądu Najwyższego z 26 marca 2013 r., I UK 549/12).

We wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżący wskazał, że skarga jest oczywiście uzasadniona (art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c.). Ponadto w sprawie występuje także istotne zagadnienie prawne (art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c.) oraz istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów (art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c.). W uzasadnieniu wniosku podano, iż oczywista zasadność ma uzasadnienie w argumentach poruszonych już wyżej, w uzasadnieniu podstaw kasacyjnych, odnośnie do zasadności zakwalifikowania pracy ubezpieczonego świadczonej przez niego od 1 grudnia 1980 r. do 31 grudnia 1998 r., pod pozycję 39 działu IV wykazu A załącznika do rozporządzenia z 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze. Ubezpieczony w ramach swoich obowiązków zawodowych na przydzielonym mu stanowisku pracy stale i w pełnym wymiarze

czasu pracy narażony był na działanie bardzo szkodliwego dla zdrowia freonu. Ubezpieczony świadczył pracę mając przez cały jej czas kontakt z freonem, który uwalniał się do powietrza nie tylko w chwili rozszczelnienia aparatów (agregatów chłodniczych i sprężarek) oczyszczanych i naprawianych przez ubezpieczonego, ale także w trakcie dalszych czynności związanych z oczyszczeniem i naprawą ww. urządzeń, gdyż zawarty był w olejach pokrywających ich elementy. To powoduje, że praca ubezpieczonego niczym nie różniła się (pod względem narażenia na działanie toksycznych i trujących substancji) od pracy osoby z branży chemicznej.

Ponadto w niniejszej sprawie występuje także istotne zagadnienie prawne w odniesieniu do zarzutu dotyczącego niesłusznego przyjęcia przez Sąd Apelacyjny, iż ubezpieczony nie legitymuje się wymaganym okresem zatrudnienia, w tym co najmniej 15-letnim stażem pracy w szczególnych warunkach liczonym na dzień 1 stycznia 1999 r., co jest podstawą przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania zgodnie z art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. W niniejszej sprawie aktualny jest problem dotyczący nie tylko tej sprawy, ale ogólnie spraw o prawo do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym z tytułu wykonywania pracy w warunkach szczególnych, na podstawie art. 184 w zw. z art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz w zw. z § 4 rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Zagadnienie to skupia się wokół problematyki stosowania tzw. kryterium „przyporządkowania branżowego”, czyli kierowania się zasadą stanowiskowo-branżowego charakteru wyodrębnienia prac kwalifikujących do nabycia prawa do emerytury w obniżonym wieku. Zagadnienie prawne sprowadza się zatem do tego, czy przy ustalaniu stażu pracy danego ubezpieczonego w warunkach szczególnych możliwe jest przełamanie ww. kryterium, a raczej zasady stanowiskowo-branżowego charakteru wyodrębnienia prac kwalifikujących do nabycia prawa do emerytury w obniżonym wieku, a co za tym idzie, uwzględnienie pracownikowi wykonującemu pracę w danej branży do jego stażu pracy w szczególnych warunkach takiej pracy, która jest kwalifikowana jako praca w szczególnych warunkach, ale w innej branży (w sytuacji gdy szkodliwość danego rodzaju pracy odpowiada szkodliwości pracy przyporządkowanej do innej branży). Zagadnienie prawne występujące w niniejszej

sprawie jest o tyle istotne, że dotyczy niewątpliwie licznej grupy osób (...). Wspomniane „przełamanie” tzw. kryterium „przyporządkowania branżowego”, czyli kierowania się zasadą stanowiskowo-branżowego charakteru wyodrębnienia prac kwalifikujących do nabycia prawa do emerytury w obniżonym wieku, jest w orzecznictwie sądowym stosunkowo często dyskutowane i sporne, a podejście do tej tematyki nie jest jednolite. To z kolei daje podstawę aby twierdzić, że istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów (art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c.) (...).

W odpowiedzi pozwany wniósł o nieprzyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania i zasądzenie kosztów.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania nie przedstawia zasadnej podstawy przedsądu i dlatego nie został uwzględniony.

Skarżący nie wykazuje, że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Błędnie przyjmuje, że zarzuty podstawy kasacyjnej składają się na podstawę przedsądu (*„oczywista zasadność ma uzasadnienie w argumentach poruszonych już wyżej, w uzasadnieniu podstaw kasacyjnych”*). Podstawy kasacyjne (art. 398³ § 1 k.p.c.) stanowią odrębną część skargi kasacyjnej i podlegają rozpoznaniu dopiero po przyjęciu skargi kasacyjnej do rozpoznania. Oznacza to, że nie zastępują podstawy przedsądu ani jej uzasadnienia. Odnosi się to również do szczególnej podstawy przedsądu z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. Skarżący we wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej powinien więc samodzielnie (odrębnie) od podstaw kasacyjnych wskazać i wykazać naruszenie przepisów, które bez wątpliwości prowadzi do stwierdzenia, że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona i dlatego powinna zostać przyjęta do rozpoznania. Brak jest tego we wniosku.

Skarżący podał, że jego praca powinna zostać zakwalifikowana jako praca sklasyfikowana pod poz. 39, dział IV, wykazu A do rozporządzenia z 7 lutego 1983 r. Zgodnie z tą regulacją chodzi o „oczyszczanie albo naprawianie aparatów lub pojemników (np. cystern, zbiorników itp.) po produktach toksycznych, żrących i parzących oraz prace wewnątrz cystern, kotłów, zbiorników, aparatów i kanałów

technologicznych". W sprawie nie ustalono, aby skarżący wykonywał taką pracę. Nie ustalono też, że praca ubezpieczonego niczym nie różniła się (pod względem narażenia na działanie toksycznych i trujących substancji) od pracy osoby z branży chemicznej. Sąd ustalił, iż skarżący w spornym okresie zatrudnienia w Przedsiębiorstwie „T.” wykonywał pracę mechanika chłodnictwa, zajmując się bieżącymi naprawami i kapitalnymi remontami agregatów chłodniczych i sprężarek. Nie jest to praca w szczególnych warunkach ujęta w dziale IV „W chemii”, pod poz. 39 wykazu A do rozporządzenia. Przy dokonywaniu konkretnej klasyfikacji nie decyduje sam czynnik chemiczny freon i jego uwalnianie się do powietrza w chwili rozszczelniania i naprawiana agregatów i sprężarek naprawianych przez ubezpieczonego. Rodzaje prac w szczególnych warunkach wyróżnia kryterium merytoryczne i formalne. Pierwsze zależy od wykonywania stale i w pełnym wymiarze pracy w szczególnych warunkach, drugie natomiast wymaga aby praca ta była wymieniona w załączniku do rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Praca która nie jest w nim wymieniona nie jest uprawniającą do wcześniejszej emerytury (wyrok Sądu Najwyższego z 10 lutego 2009 r., II UK 199/08).

Druga -w kolejności wniosku – podstawa przedsądu nie spełnia się jako istotne zagadnienie prawne, gdyż sformułowana kwestia nie jest nowa i odpowiedź nie wykracza poza zwykłą wykładnię prawa. Problem kryterium „przyporządkowania branżowego”, czyli kierowania się zasadą stanowiskowo-branżowego przyporządkowania został już rozstrzygnięty w orzecznictwie Sądu Najwyższego, co skarżący zauważa. Prócz wskazanego we wniosku wyroku z 6 lutego 2014 r., I UK 314/13 można powołać także wyrok z 26 marca 2014 r., II UK 368/13 z tezą - Możliwe jest zakwalifikowanie pracy jako wykonywanej w szczególnych warunkach, mimo że zatrudniający pracownika zakład nie należał do określonej branży (działu przemysłu) według konwencji (nomenklatury) rozporządzenia Rady Ministrów z 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.).

Wskazane przykłady wykładni dotyczą jednak tylko wyjątków silnie uwarunkowanych, czyli nadal regułą jest zasada, że pracą w szczególnych warunkach jest zatrudnienie ściśle opisane w wykazie do rozporządzenia i w danej branży (dziale). Znaczenie ma bowiem wykonywanie stale i w pełnym wymiarze takiej samej pracy jak praca pracownika zatrudnionego w szczególnych warunkach przy pracach przypisanych do danej branży. Możliwe są odstępstwa od reguły, jednak znaczenie ma branża do której określona praca w szczególnych warunkach jest przypisana w rozporządzeniu z 7 lutego 1983 r. Skarżący sam odpowiada też na zagadnienie powołując się na wyroki Sądu Najwyższego w innych sprawach (I UK 549/16 i III UK 51/16 - dotyczące traktorzystów). Innymi słowy sformułowana kwestia nie ma rangi istotnego zagadnienia prawnego w rozumieniu art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c.

Na tym tle nie można stwierdzić też podstawy przedsądu z art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c. Przepis ten ma na uwadze kwalifikowaną potrzebę wykładni przepisów wynikającą z poważnych wątpliwości w wykładni lub rozbieżności w orzecznictwie. Jak wskazano zgłoszony problem należy tylko do wykładni prawa. Zwykła wykładnia prawa nie składa się na podstawę przedsądu (*a contrario* art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c.). Skarżący nie wykazuje rozbieżności w orzecznictwie jako przesłanki tej podstawy przedsądu i nie stwierdza się jej z urzędu. W przeciwnym razie Sąd Najwyższy podjąłby uchwałę dla ujednolicenia orzecznictwa. Jest wiele orzeczeń, co wynika z kwalifikowanej potrzeby wykładni przepisów lecz z różnych stanów faktycznych. Innymi słowy nie jest uprawnione wydzielanie drugiego „restrykcyjnego” stanowiska w wykładni, gdyż wykładnia jest jedna, czyli oparta na wskazanej zasadzie, iż decyduje zatrudnienie w danej branży. Wówczas nie trzeba uzasadniać zasady, tak jak trzeba uzasadniać wyjątek od zasady (tak też we wskazanym w skardze wyroku Sądu Najwyższego z 1 czerwca 2010 r., II UK 21/10).

Z tych motywów orzeczono jak w sentencji (art. 398⁹ § 2 k.p.c.).

O kosztach orzeczono na podstawie § 9 ust. 2 i § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia z 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych.

